

Підсумовуючи вище сказане, можна зробити висновок про те, що певні зміни в процедурі укладення орендного договору під час запровадженого воєнного стану в Україні націлені на захист прав орендаря та орендодавця. Під час дії договору оренди баланс інтересів його сторін може бути порушений внаслідок непередбачуваної зміни зовнішніх обставин, що не залежать від волі контрагентів. Одним із юридичних засобів його відновлення є право сторін на зміну або розірвання договору у зв'язку з форс-мажорними обставинами.

Особливу увагу законодавець приділив договору оренди землі, що пов'язано з підвищенням продовольчої безпеки країни. Для цього скасовано деякі формальні процедури реєстрації договорів оренди та встановлені обмеження у розпорядженні земельними ділянками, що необхідно враховувати при укладенні договорів оренди земельної ділянки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Як орендувати житло під час війни: що потрібно перевіряти, звільнення від орендної плати. ТСН. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/yak-orenduvati-zhitlo-pid-chas-viyni-scho-potribno-pereviryati-osoblivosti-ukladannya-dogovoru-orendi-2047591.html>
2. Про оренду житла під час війни. Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/pro-orendu-zhytla-pid-chas-viyny/>
3. Обставини непереборної сили: судова практика військового часу. Юридична газета онлайн. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/obstavini-neperebornoyi-sili-sudova-praktika-viyskovogo-chasu.html>
4. Укладення договорів в умовах війни за допомогою Дії. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2022/04/13/685688/>
5. Сироїд І. Ткань Р. Як працюють договори оренди в час воєнного стану. URL: <https://trustme.ua/yak-pratsyuyut-dogovory-orendy-v-chas-voyennogo-stanu/>
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 р. № 2145-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-20>

*Дума Тетяна Петрівна, Макуха Вероніка Валеріївна,
студентки 2-го курсу магістратури факультету
цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Калітенко О. М.*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ СПАДКУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Нині військові дії, за результатами яких було запроваджено воєнний стан від 24.02.2022, впливають на усі суспільні відносини, у тому числі й правові, особливо на цивільні, до кола яких входять і спадкові. Водночас спадкові правовідносини слід вважати специфічним правовим явищем, оскільки вони є триваючими у часі, стабільними за своїм змістом та мають усічений суб'єктний склад. В умовах сьогодення на ці три ознаки накладаються й проблеми, з якими пов'язується воєнний стан, зокрема масове переміщення населення, режим окупованих територій, пришвидшена плинність життя, що безпосередньо впливає на здійснення спадкування та робить необхідність його дослідження надзвичайно актуальним.

В цілому особливості права на спадкування регулюються нормами ЦК України та іншими нормативно-правовими актами в частині, яка не суперечить актам, що були прийняті на виконання режиму воєнного стану.

Відповідно до п. 3 Постанови № 164 перебіг строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття зупиняється на час дії воєнного стану, але не більше ніж на чотири місяці [1]. Таким чином, час дії воєнного стану фактично не враховується у встановлені шість місяців на прийняття спадщини. Тобто спадкоємець може прийняти спадщину протягом дії воєнного стану, незалежно від його тривалості, та додатково, після його скасування, у строк, що залишався станом на 24 лютого 2022 року із встановлених шести місяців [2].

Варто зазначити й той факт, що в умовах сьогодення, коли в окремих регіонах України створено значну загрозу життю населенню, спостерігається незліченна кількість смертей, реалізація права на прийняття спадщини надзвичайно ускладнилась, а в окремих місцевостях взагалі стала неможливою. Зрозуміло, що така ситуація

приведе до активного зростання кількості спорів щодо продовження строків для прийняття спадщини. Тому варто долучитися до позиції О. Печеного, який вказує на необхідність продовження строку прийняття спадщини в умовах воєнного стану. Особливо це стосується випадків, коли людина позбавлена можливості подати відповідну заяву про прийняття спадщини, а також необхідні документи для здійснення своїх спадкових прав [3].

Актуальність вказаної проблеми обумовлена ще й тим, що положення Постанови № 164 щодо зупинення строку для прийняття спадщини чи відмови від її прийняття на час воєнного стану виглядає досить суперечливою в контексті положення, за яким свідоцтво про право на спадщину видається спадкоємцям лише після закінчення строку для прийняття спадщини. Тобто на час дії особливого режиму воєнного стану призупиняється і строк для прийняття спадщини, і зникає можливість отримати свідоцтво про право на спадщину (яке має бути видане лише після спливу цього строку). Таким чином, ця норма не узгоджується з ч. 1 ст. 1298 ЦК України, відповідно до якої видача свідоцтва про право на спадщину тісно пов'язана зі спливом шести місяців з моменту відкриття спадщини, а не зі спливом строку для її прийняття.

В Україні складнощі реалізації права на спадкування зумовлені й тим, що частина територій перебуває під тимчасовою окупацією. Як наслідок, якщо на момент смерті спадкодавця останній проживав на тимчасово окупованій території України, то виникає низка проблем, пов'язаних зі спадкуванням.

Досить часто зустрічається ситуація, коли місце проживання спадкодавця чи місцезнаходження нерухомого майна (його основної частини), а також основна частина рухомого майна знаходиться на тимчасово окупованих територіях. Відповідно, якщо спадкодавець зареєстрований та проживав на непідконтрольній Україні території, набирає чинності положення, за яким місце відкриття спадщини прив'язується не до місця проживання спадкодавця, а до місця подання першої заяви чи вимоги кредиторів. Разом з тим, спадкова справа має бути заведена будь-яким нотаріусом України, незалежно від встановленого ст. 1221 ЦК України місця відкриття спадщини. Наприклад, якщо спадкодавець проживав та помер в Херсонській області, а спадкоємці знаходяться в Одеській області, то в умовах воєнного стану вони можуть звернутися до нотаріуса в Одеській області.

Ще однією проблемою є встановлення факту смерті спадкодавця. Нотаріус перевіряє цей факт через витребування від спадкоємця свідоцтва про смерть, яке видається відповідним органом ДРАЦС. Проте якщо спадкодавець помер на території, непідконтрольній Україні, то довідки, що були видані органами та установами, діяльність яких є незаконною, фактично будуть недійсними, а значить, не створюватимуть правових наслідків. Це означає, що свідоцтва про смерть, що були видані різними органами, які створені в порядку, не передбаченому законодавством України, на непідконтрольній їй території, є недійсними. Відтак факт смерті спадкодавця може бути встановлений лише у судовому порядку [4].

07 березня 2022 року набув чинності Закон України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» з подальшими змінами, яким регламентовано правові засади примусового вилучення з мотивів суспільної необхідності об'єктів права власності РФ як держави, яка розпочала повномасштабну війну проти України та її резидентів [5]. Власне, у разі націоналізації майна громадян РФ, юридичних осіб, що належать громадянам РФ, інших осіб, визначених окремими рішеннями, таке майно спрямують на користь нашої держави в рахунок майбутньої репарації від РФ. Однак на сьогодні відсутні коментарі фахових спеціалістів, яким чином прийняття вищезгаданого Закону позначиться на реалізації права на спадкування на території України та спадкування за участю іноземного елемента в умовах воєнного стану. Прийняття даного Закону в деяких аспектах суперечить Конституції України (наприклад, примусове вилучення об'єктів права приватної власності фізичних осіб відповідно до ч. 5 ст. 41 Конституції України [6] в умовах воєнного стану допускається лише з наступним повним відшкодуванням їх вартості).

Слід зазначити, що нині ситуація, яка виникла в спадковому праві, є унікальною з позиції права. Це пов'язано з тим, що дослідження ефективності права в умовах війни не створювало окремого предмету цивілістичного дослідження. Зокрема, запровадження воєнного стану, прийняття відповідних підзаконних нормативно-правових актів створило низку колізій між нормами ЦК України, який має вищу юридичну силу, та Постановами Кабінету Міністрів України, які, відповідно, мають нижчу юридичну силу. Це торкається питання колізії між нормами ЦК України та Постанови Кабінету Міністрів Украї-

ни, якою зупинений перебіг строку для прийняття спадщини, а також низки інших питань. Зрештою, Постанова № 164 може створити «ефект повернення» до вже припинених спадкових правовідносин.

Таким чином, результати досліджень свідчать, що внаслідок військових дій в царині спадкового права виникають складнощі зі строками прийняття спадщини, проблемами з зупиненням цих строків, місцем відкриття спадщини, перешкодами у поданні заяви про прийняття спадщини тощо. Тобто йдеться не про те, що війна сама по собі впливає на спадкування, проблему становить неможливість реалізації спадкових прав. Натомість інші положення законодавства щодо спадщини наразі не зазнали змін, а тому мають застосовуватись в тій же частині та встановлювати ту ж процедуру, що й до запровадження правового режиму воєнного стану.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/164-2022-%D0%BF>
2. На час дії воєнного стану перебіг строку для прийняття спадщини зупиняється. Юридична газета онлайн. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/na-chas-diyi-voennogo-stanu-perebig-stroku-dlya-priynyattya-spadshchini-zupinyaetsya.html>
3. Печений О. Війна як фактор впливу на спадкові правовідносини. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/vijna-yak-faktor-vplyvu-na-spadkovi-pravovidnosyny/>
4. Як оформити спадкові права на майно, що знаходиться на тимчасово окупованій території? URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/199410_yak-oformiti-spadkov-prava-na-mayno-shcho-znakhoditsya-na-timchasovo-okupovany-teritor
5. Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів: Закон України від 03.03.2022 р. № 2116-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2116-20>
6. Конституція України: Основний Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. С. 141.